

**RUS TILINI CHET TILI SIFATIDA O'QITISHDA INTERAKTIV
TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANGAN HOLDA TALABALARNING
KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH
METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH**

Tursunova Gulbahor Mamataliyrvna

Annotatsiya. Mazkur tezisdan rus tilini chet tili sifatida o'qitishda interaktiv texnologiyalar orqali talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodologiyasini takomillashtirish masalasi yoritiladi. Kommunikativ kompetensiyaning lingvistik, nutqiy, sotsiomadaniy va strategik komponentlari o'zaro bog'liq tizim sifatida talqin qilinib, interaktiv topshiriqlarni ushbu komponentlar bilan maqsadli uyg'unlashtirish zarurligi asoslanadi. Juftlik va guruhli muloqot, rol o'yinlari, muammoli vaziyatlar, "flipped classroom", raqamli viktorinalar, virtual doskalar, videokonferensiya va mobil ta'lim vositalarining metodik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Interaktiv texnologiyalarni qo'llashda faqat texnik vositaning o'zi emas, balki topshiriqning kommunikativ maqsadi, real nutqiy vaziyatga yaqinligi, qayta aloqa va refleksiya mexanizmlari hal qiluvchi omil ekani ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: rus tili chet tili sifatida, kommunikativ kompetensiya, interaktiv texnologiya, raqamli ta'lim, rol o'yini, muammoli vaziyat, kommunikativ yondashuv, talaba faolligi.

Аннотация. В тезисе рассматриваются пути совершенствования методики развития коммуникативной компетенции студентов при обучении русскому языку как иностранному с использованием интерактивных технологий. Лингвистический, речевой, социокультурный и стратегический компоненты коммуникативной компетенции трактуются как взаимосвязанная система. Анализируются методические возможности парной и групповой работы, ролевых игр, проблемных ситуаций, технологии «перевернутого класса», цифровых викторин, виртуальных досок, видеоконференций и мобильного обучения. Подчеркивается, что результативность интерактивных технологий определяется не самим цифровым инструментом, а коммуникативной направленностью задания, его близостью к реальной речевой ситуации, качеством обратной связи и рефлексии.

Ключевые слова: русский язык как иностранный, коммуникативная компетенция, интерактивная технология, цифровое обучение, ролевая игра, проблемная ситуация, коммуникативный подход, активность студентов.

Abstract. This thesis examines ways of improving the methodology for developing students' communicative competence in teaching Russian as a foreign language through interactive technologies. Linguistic, discourse, sociocultural, and strategic components of communicative competence are treated as an integrated system. The methodological potential of pair and group interaction, role-play, problem-based tasks, flipped classroom, digital quizzes, virtual boards, videoconferencing, and mobile learning is discussed. The study argues that the effectiveness of interactive technology depends not on the digital tool itself but on the communicative purpose of the task, its proximity to authentic speech situations, the quality of feedback, and systematic learner reflection.

Keywords: Russian as a foreign language, communicative competence, interactive technology, digital learning, role-play, problem-based learning, communicative approach, student engagement.

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'limda chet tilini o'qitishning asosiy natijasi grammatik qoidalarni bilish yoki lug'at birliklarini yod olish bilan cheklanmaydi. Talaba turli kommunikativ vaziyatlarda maqsadga muvofiq, tushunarli va ijtimoiy jihatdan mos nutqiy faoliyatni amalga oshira olishi kerak. Rus tilini chet tili sifatida o'qitishda bu talab ayniqsa muhim, chunki til ko'pincha o'qish, kasbiy muloqot, akademik faoliyat va madaniyatlararo aloqaning amaliy vositasi sifatida o'zlashtiriladi.

Kommunikativ yondashuv talabani darsning passiv tinglovchisidan real nutqiy faoliyat subyektiga aylantirishni nazarda tutadi. Shunga qaramay, amaliyotda interaktiv texnologiya ko'pincha "qiziqarli usul" yoki alohida raqamli servis bilan tenglashtirib yuboriladi. Bu yondashuv metodik jihatdan yetarli emas. Agar topshiriqda axborot almashinuvi, fikr bildirish, kelishuvga erishish, muammoni hal qilish yoki suhbatdoshning pozitsiyasiga javob qaytarish zarurati bo'lmasa, texnologik vosita kommunikativ kompetensiyani o'z-o'zidan shakllantirmaydi.

Shu nuqtai nazardan, mazkur tezisning maqsadi rus tilini chet tili sifatida o'qitishda interaktiv texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlari bilan uzviy bog'lash va dars jarayonini real nutqiy faoliyatga yaqinlashtiruvchi metodik tamoyillarni belgilashdan iborat.

ASOSIY QISM

Kommunikativ kompetensiya ko'p komponentli hodisa bo'lib, u kamida lingvistik, nutqiy-diskursiv, sotsiomadaniy va strategik ko'nikmalarni qamrab oladi. Lingvistik komponent fonetika, leksika va grammatika vositalaridan to'g'ri

foydalanishni; nutqiy komponent fikrni mantiqan bogʻlangan shaklda ifodalash va suhbatni davom ettirishni; sotsiomadaniy komponent muayyan vaziyatga mos nutqiy xulq-atvorni tanlashni; strategik komponent esa til resursi yetishmagan paytda kommunikatsiyani toʻxtatmasdan davom ettirish usullarini anglatadi.

Interaktiv metodlarning kuchli tomoni aynan shu komponentlarni bir mashgʻulot doirasida uygʻunlashtirish imkoniyatidadir. Masalan, “restoranda buyurtma berish”, “universitetdagi muammoni dekanat bilan muhokama qilish”, “ijara shartlarini kelishish” yoki “kasbiy suhbatdan oʻtish” kabi rol oʻyinlari grammatik konstruktsiyalarni qoʻllash bilan birga, nutqiy niyatni ifodalash, ijtimoiy maqomni hisobga olish, savol berish, aniqlashtirish va murosaga kelish koʻnikmalarini ham rivojlantiradi.

Juftlik va kichik guruhlardagi ish talabalar nutqiy faolligini oshirishning eng sodda, ammo samarali shakllaridan biridir. Katta guruhda bir talabaning faol gapirish vaqti juda qisqa boʻlishi mumkin; juftlik va guruhli ishda esa bir vaqtning oʻzida bir nechta kommunikativ akt amalga oshadi. Biroq guruhli ishning oʻzi yetarli emas: vazifa “hamkorlikka majbur qiladigan” shaklda qurilishi kerak. Axborot boʻshligʻi, turli rollar, umumiy qaror yoki yakuniy mahsulot boʻlmagan topshiriqda ayrim talabalar chetda qolishi mumkin.

Muammoli vaziyat va case-study usuli yuqori darajadagi kommunikativ faoliyatni yaratadi. Talabalarga yechimi bir xil boʻlmagan vaziyat taklif qilinadi va ular muammoni tushuntirishi, dalil keltirishi, qarshi fikrga javob berishi va yakuniy qarorni asoslashlari kerak boʻladi. Bunday mashgʻulotlar ayniqsa B1-B2 darajalarida samarali, chunki til materiallari kommunikativ maqsadga boʻysundiriladi va talabalar oldindan tayyorlangan iboralarni mexanik takrorlashdan koʻra mustaqil nutq yaratishga majbur boʻladi.

Raqamli texnologiyalar interaktivlikni sinf chegarasidan tashqariga olib chiqadi. Virtual doskalar, onlayn testlar, mobil ilovalar va bulutli hujjatlar talabaga yozma va ogʻzaki faoliyat natijasini tez ulashish, bir-birining ishini sharhlash va oʻqituvchidan tezkor qayta aloqa olish imkonini beradi. Videokonferensiya platformalari esa turli joydagi talabalarni real vaqtda birlashtirib, autentik muloqotga yaqin vaziyat yaratishi mumkin. Shu bilan birga, texnik vositalar haddan tashqari koʻpaytirilsa, darsning kommunikativ maqsadi ikkinchi planga tushib qoladi.

“Flipped classroom” modeli rus tilini chet tili sifatida oʻqitishda amaliy ahamiyatga ega. Grammatik izoh, yangi leksika yoki qisqa videomaterial darsdan oldin mustaqil oʻzlashtiriladi, auditoriya vaqti esa dialog, muammoli topshiriq, loyiha, bahs va rol oʻyinlariga sarflanadi. Bunday modelda oʻqituvchi axborotni uzatuvchi emas, balki kommunikativ faoliyatni loyihalovchi va boshqaruvchi sifatida namoyon boʻladi.

Interaktiv darsning samaradorligi qayta aloqa sifatiga bevosita bog'liq. Talaba har bir xatodan so'ng to'xtatilaversa, nutqning tabiiyligi buziladi va kommunikativ tashabbus pasayadi. Shu sababli ravonlikka yo'naltirilgan bosqichda o'qituvchi asosiy xatolarni qayd etib borishi, keyingi tahlil bosqichida esa ularni umumlashtirib ko'rsatishi maqsadga muvofiq. Aniqlikka yo'naltirilgan topshiriqlarda esa tezkor korreksiya ko'proq o'rinli bo'lishi mumkin.

Talabalarning kommunikativ kompetensiyasini baholash ham interaktiv metodologiyaga mos bo'lishi lozim. Faqat grammatik testlar real muloqot qobiliyatini to'liq aks ettirmaydi. Shu sababli baholash mezonlariga nutqning tushunarligi, leksik-grammatik moslik, fikrning mantiqiy bog'lanishi, muloqot tashabbusi, suhbatdoshga javob berish, sotsiomadaniy muvofiqlik va kommunikativ strategiyalardan foydalanish kiritilishi kerak.

Takomillashtirilgan metodologiya uch bosqichli model asosida tashkil qilinishi mumkin. Birinchi bosqichda til materiali va kommunikativ vaziyatga tayyorgarlik amalga oshiriladi. Ikkinchi bosqichda talabalar axborot almashinuvi, muammo yechimi yoki hamkorlikdagi vazifa orqali faol muloqotga kirishadi. Uchinchi bosqichda refleksiya, o'zaro baholash, o'qituvchi fikri va til xatolarini tahlil qilish orqali faoliyat mustahkamlanadi. Bunday sikl har bir interaktiv topshiriqni tasodifiy faollikdan metodik boshqariladigan kommunikativ faoliyatga aylantiradi.

**1-jadval. Interaktiv texnologiyalar va kommunikativ kompetensiya
komponentlarining o'zaro bog'liqligi**

Interaktiv usul	Yetakchi kompetensiya komponenti	Kutiladigan kommunikativ natija
Rol o'yini	Nutqiy va sotsiomadaniy	Vaziyatga mos dialog, nutqiy niyatni ifodalash
Case-study	Diskursiv va strategik	Dalillash, muzokara, muammoni yechish
Juftlikdagi axborot bo'shlig'i	Lingvistik va nutqiy	Savol berish, aniqlashtirish, axborot almashish
Videokonferensiya	Nutqiy va sotsiomadaniy	Real vaqt muloqoti, spontan javob
Flipped classroom	Integrativ	Auditoriyada ko'proq faol nutqiy amaliyot
Virtual doska va hamkorlik hujjati	Yozma-diskursiv	Birgalikda matn yaratish va o'zaro tahrir

Interaktiv texnologiyani tanlashda dars maqsadi birlamchi bo'lishi kerak. Masalan, leksik birliklarni tezkor takrorlash uchun raqamli viktorina foydali, biroq muzokara olib borish ko'nikmasini shakllantirish uchun u yetarli emas; bu vazifa rol o'yini yoki case-study orqali samaraliroq amalga oshiriladi. Shu sababli "eng zamonaviy platforma"ni izlashdan ko'ra, qaysi kommunikativ harakatni shakllantirish zarurligini aniqlash metodik jihatdan to'g'riroqdir.

Yana bir muhim shart — topshiriqlarning murakkabligini bosqichma-bosqich oshirish. Boshlang'ich bosqichda tayanch iboralar, dialog modellari va vizual ko'mak ko'proq beriladi. Til darajasi oshgan sari tayanchlar qisqartiriladi, vaziyatlar ochiqroq va bahsliroq bo'ladi, talabalardan esa mustaqil argumentatsiya va spontan reaksiyalar talab qilinadi. Natijada interaktiv faoliyat nafaqat motivatsiya vositasi, balki kommunikativ kompetensiyani tizimli rivojlantiruvchi metodik mexanizmga aylanadi.

XULOSA

Rus tilini chet tili sifatida o'qitishda interaktiv texnologiyalar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratadi, biroq ularning samaradorligi texnologiyaning yangiligi bilan emas, metodik loyihalanish sifati bilan belgilanadi. Interaktiv topshiriq real yoki realga yaqin nutqiy vaziyatga asoslanishi, talabalarda axborot almashinuvi va o'zaro ta'sirga haqiqiy ehtiyoj tug'dirishi, shuningdek, qayta aloqa va refleksiya bilan yakunlanishi kerak.

Metodologiyani takomillashtirishning eng muhim yo'nalishi interaktiv vositalarni kommunikativ kompetensiyaning aniq komponentlari bilan bog'lashdir. Rol o'yinlari, case-study, juftlik va guruhli topshiriqlar, flipped classroom, videokonferensiya va hamkorlikdagi raqamli vositalar bir-birini to'ldiruvchi tizim sifatida qo'llansa, talabalar nutqiy tashabbusi, sotsiomadaniy moslashuvi, strategik xatti-harakati va til vositalaridan erkin foydalanish darajasi izchil rivojlanadi.

Shunday qilib, o'qituvchining asosiy vazifasi ko'proq texnologiya ishlatish emas, balki har bir texnologiyani aniq kommunikativ natijaga xizmat qildirishdir. Aynan shu yondashuv rus tilini chet tili sifatida o'qitishda interaktiv metodlarni tasodifiy faollikdan ilmiy asoslangan va natijador metodik tizimga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Azimov, E. G., & Shchukin, A. N. (2009). Novyi slovar metodicheskikh terminov i ponyatii (teoriya i praktika obucheniya yazykam). IKAR.
2. Council of Europe. (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment - Companion volume. Council of Europe Publishing.

3. Chapelle, C. A. (2001). Computer applications in second language acquisition: Foundations for teaching, testing and research. Cambridge University Press.
4. Kukulska-Hulme, A., & Shield, L. (2008). An overview of mobile assisted language learning: From content delivery to supported collaboration and interaction. *ReCALL*, 20(3), 271-289.
5. Littlewood, W. (2011). Communicative language teaching: An expanding concept for a changing world. In E. Hinkel (Ed.), *Handbook of research in second language teaching and learning* (Vol. 2, pp. 541-557). Routledge.
6. Passov, E. I. (1989). Osnovy kommunikativnoi metodiki obucheniya inoyazychnomu obshcheniyu. *Russkii yazyk*.
7. Richards, J. C. (2006). *Communicative language teaching today*. Cambridge University Press.
8. Warschauer, M., & Healey, D. (1998). Computers and language learning: An overview. *Language Teaching*, 31(2), 57-71.
9. Shchukin, A. N. (2012). Obuchenie rechevomu obshcheniyu na russkom yazyke kak inostrannom. *Russkii yazyk. Kursy*.